

ЕКОЛОГІЧНЕ МИРОБУДІВНИЦТВО ЯК МЕХАНІЗМ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ОСОБЛИВОГО ПЕРІОДУ

ENVIRONMENTAL PEACEBUILDING AS MECHANISM OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT DURING THE SPECIAL PERIOD

Любов ЖАРОВА,
доктор економічних наук,
Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», Київ

Liubov ZHAROVA,
Doctor of Economics,
Public Institution «Institute of Environmental Economics and Sustainable Development of the National Academy of Sciences of Ukraine», Kyiv

Розкрито значення термінів миробудівництва і трансформації конфлікту та їх використання в українській практиці. Досліджено історію виникнення і досвід поширення цих понять. Визначено різницю між розв'язанням і трансформацією конфлікту та ефективність імплементації цих різних підходів. Обґрунтовано ймовірність трактування особливого періоду, що є законодавчо закріпленим терміном, як періоду трансформації конфлікту в частині соціально-економічних та інституційно-політичних дій. Розглянуто можливість і доцільність застосування екологічного миробудівництва на тлі соціально-економічного відродження невідконтрольованих і тимчасово окупованих територій. Досліджено міжнародний досвід трансформації конфлікту на основі розглянутих методик.

Ключові слова: економіка природокористування, екологічне миробудівництво, трансформація конфлікту, охорона довкілля.

In the article the meaning of the terms peacebuilding and conflict transformation are highlighted and their applicability for Ukrainian situation is examined. Results of research about appearance and implementation of mention terms in historical framework is represented. Represented research pays attention to practical aspects and experience of cooperation and collaboration of international institutions and cooperatives of various organizations, companies, and foundations in terms of environmental peacebuilding and conflict transformation. Also, the possibilities for Ukrainian inclusion into these processes are examined. The difference between conflict management and conflict transformation is defined and effectiveness of the implementation of these approaches is illustrated. The possibility of interpretation the special period as legislated term as conflict transformation period in social, economic, institutional and political framework is grounded. The possibility and feasibility of environmental peacebuilding as the backdrop of socio-economic recovery of beyond of the control and temporarily occupied territories is

researched. The international experience of conflict transformation based techniques is examined.

Key words: *environmental management, ecological and environmental peacebuilding, conflict transformation, protection of nature.*

Постановка проблеми. Одночасно зі зміною сучасного світу трансформується й розуміння сталого розвитку, сприйняття екологічних проблем, використання ресурсів та навколишнього природного середовища. Впродовж останніх років у науковому та міжнародному середовищі загальний дискурс зміщується з обговорення природних ресурсів та довкілля як причини конфліктів і війн, а також «ресурсного прокляття» країн до використання ресурсів, охорони навколишнього природного середовища та сталого розвитку як основи для діалогу й трансформації конфліктів шляхом покращення соціально-економічної ситуації в державі. З'являється термін *екологічне миробудівництво (ecological / environmental peacebuilding)* для визначення кооперації з використання та охорони довкілля у рамках миротворчої діяльності. Діють численні міжнародні ініціативи зі співпраці для перетворення конфліктів у соціально-економічне зростання на основі урівноваженого використання природних ресурсів та охорони довкілля, підвищення екологічної безпеки тощо. Означені тенденції є не просто актуальними для України, вони мають створити основу для позитивних змін із мінімізацією шкоди для навколишнього природного середовища та стимулюванням раціонального природокористування.

Мета статті – проаналізувати основні терміни, що поширені у світовій практиці, їх зв'язок з особливим періодом в Україні й можливість використання напрацьованого досвіду для забезпечення сталого розвитку держави та її територіальної цілісності.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Особливий період в Україні. Згідно із Законом України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» **особливий період** – це період функціонування *національної економіки, органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій*, який настає з моменту оголошення рішення про мобілізацію (крім цільової) або доведення його до виконавців стосовно прихованої мобілізації, чи з моменту введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях та охоплює *час мобілізації, воєнний час і частково відбудовний період після закінчення воєнних дій* [1]. У ст. 1 Проекту Закону України «Про особливий період у паливно-енергетичному комплексі» [2] вказується, що це період функціонування паливно-енергетичного комплексу в умовах обмеження та/або припинення постачання енергоносіїв (енергозабезпечення) на територію України, а також в інших випадках, визначених законом. Йдеться не тільки про особливості функціонування економіки відторгнутої частини території, але й певну взаємодію національної господарської системи з анексованою частиною. Наведені визначення характеризують особливий період за зовнішніми ознаками: через дію екзогенних факторів та формально встановлені часові

межі, не відображаючи сутності змін в економіці. Разом з тим воєнні дії є каталізатором тих процесів, які вже існували на момент агресії, та причиною анексії, військової агресії і триваючої й досі окупації.

На нашу думку, **особливий період в економіці** слід розуміти з урахуванням не тільки анексії, окупації, військових дій, а й у дещо ширшому (глобальнішому) контексті. Зокрема, його доцільно характеризувати виходячи з таких чинників: посткризовий період (після кризи 2007–2011 рр.) або, точніше, міжкризовий – між першою та другою хвилею світової економічної кризи; економічний стан, пов'язаний зі зміною системи господарювання – пострадянський та постколоніальний, як наслідок – військова агресія; вплив євроінтеграційних процесів, освоєння європейських ринків. Усі зазначені вище фактори впливають на економічну систему одночасно.

Світовий досвід дій в особливий період. Власне термін, що відповідає дослівному перекладу *особовий період*, у зарубіжній економічній спільноті асоціюється із кризою на Кубі 1989–2000 рр. [3]. Поштовхом до кризи став розпад СРСР та спричинений цим гострий дефіцит вуглеводневих енергетичних ресурсів.

Вважаємо, що за змістом терміну *особливий період* відповідає поняття *трансформація конфлікту (conflict transformation)* [4] – процес, під час якого конфлікти різного характеру трансформуються мирним шляхом (вирішуються, нівелюються, змінюються). В його основі лежить ідея, сприйняття конфлікту як складного процесу, що виходить за очевидні рамки та потребує створення/знаходження нових платформ для діалогу, моделей спілкування, зміни акцентів та дискурсів для його трансформації та ненасильницького розв'язання.

На основі аналізу літературних джерел виокремлено наступні принципи трансформації конфлікту [5, 6]:

- його слід розглядати не як ізольовану подію, що може бути врегульована або керована, а як невід'ємну частину розвитку / еволюції суспільства;
- конфлікт не слід сприймати виключно як негативне і деструктивне явище, а як потенційний поштовх до розвитку за умови його конструктивного розв'язання;
- трансформація не обмежується виключно інструментальним підходом, спрямованим на сучасну ситуацію, а й охоплює виявлення та подолання першопричини його виникнення у всіх сферах суспільного життя (економічній, екологічній, соціальній);
- довготривалий, поступовий і складний процес, що потребує прозорості та взаємодії;
- трансформація не є простим набором методів, але й способом мислення та розуміння власне конфлікту.

У сучасному світі починає формуватися практика трансформації конфліктів. Заслугує на увагу Глобальна коаліція з трансформації конфліктів (*Global Coalition for Conflict Transformation*) [7], діяльність якої спрямована на

підвищення обізнаності про можливість такої трансформації на глобальному рівні. Коаліція співпрацює з більше ніж 40 організаціями світу, зокрема Європейській сегмент включає Північну Ірландію, Боснію-Герцеговину, Хорватію, Косово, Македонію, Монтенегро, Сербію та Грузію.

Найбільш успішним прикладом трансформації конфлікту слід вважати досвід Північної Ірландії та прикордонних територій [8], що відбувається через постійні діалоги на всіх рівнях, запровадження низки потужних програм фінансування (International Fund for Ireland, Peace I, II та III and INTERREG I, II та IIIA), що спрямовані, зокрема, на сприяння соціально-економічному розвитку, зайнятості населення тощо. На жаль, досі не зроблено ґрунтового аналізу та узагальнення цих ініціатив для можливості їх подальшої апробації в інших регіонах світу.

Вважаємо, що Україні доцільно скористатись досвідом трансформації конфліктів із залученням не тільки наявних методичних напрацювань, але й фінансових ресурсів, що можна отримати у міжнародних фондів, зокрема *Interreg* (Interreg) [9] – серії програм, яка стимулює кооперацію та співпрацю регіонів Європейського Співтовариства. Наразі запущено п'ятий етап програми (2014–2020 рр.) для 28 країн-членів ЄС, 6 держав, що підписали угоду про асоціацію та 18 прикордонних країн. Україна була активним учасником третього етапу цієї програми.

Трансформація конфліктів і сталий розвиток. Наразі необхідною основою розвитку нашої держави в умовах особливого стану є постійні зусилля з трансформації конфлікту, які повинні ґрунтуватись, зокрема, на дотриманні принципів сталого розвитку, тобто пошуку балансу між соціальною, економічною та екологічною складовими. Теоретико-методологічним та методичним базисом при цьому можуть бути дослідження з екологічного миробудівництва.

Термін *миробудівництво* (*peacebuilding*) введено 1975 року Дж. Галтингом у роботі «Три підходи до миру: підтримка миру, миротворча діяльність та миробудівництво» (*Three Approaches to Peace: Peacekeeping, Peacemaking, and Peacebuilding*) [10]. Зауважимо, що в україномовній літературі ці терміни, зазвичай, перекладаються як миротворча діяльність, що нівелює змістовну різницю між ними. Узагальнено миробудівництво охоплює широкий спектр заходів, спрямованих на відбудову миру і трансформацію конфлікту, що стосується не лише роззброєння, але й відновлення політичних, економічних, соціальних, цивільних інституцій тощо. У 1990 рр. до процесу миробудівництва вперше було включено екологічно-ресурсну складову. *Екологічне миробудівництво* (*Ecological / Environmental peacebuilding*) передбачає кооперацію та співпрацю для збереження та охорони довкілля, сталого використання ресурсів як фактору налагодження миротворчих та мироутворюючих комунікацій і співпраці.

Загалом у науковій літературі можна виділити кілька підходів [11] до взаємозв'язків між навколишнім природним середовищем і природними ресурсами та конфліктом. Перший розглядає виникнення конфлікту на тлі дефіциту ресурсів та благ від використання довкілля (*environmental scarcity*)

через демографічне зростання, проблеми доступу до ресурсів, їх вичерпання та забруднення тощо [12]. Другий констатує, що природні ресурси як джерело надприбутків (наприклад, «криваві діаманти» Африки) є джерелом конфлікту [13]. Представники третього підходу стверджують, що нерівний доступ до ресурсів чи відмова в доступі і недостатня компенсація місцевим громадам за використання ресурсів є джерелами незадоволення, яке може перерости в конфлікт [14]. Перші три підходи до зв'язку між довкіллям та виникненням конфлікту можна навести у вигляді ланцюжка: *«надмірне споживання ресурсів ⇒ деградація довкілля ⇒ поглиблення дефіциту ресурсів ⇒ зростання конкуренції ⇒ підвищення ризику виникнення конфліктної ситуації»*.

Опоненти цих підходів є основоположниками четвертого і ставлять під сумнів усі висловлені тези [15, 16, 17] та наполягають на тому, що деградації ресурсів та їх надмірному використанню можна запобігти через своєчасне виконання спільних дій та встановлення правил користування (наприклад, підходів Р. Коуза та В. Ф. Ллойда). На їх думку, однобічне сприйняття проблем (перші три підходи) не дає можливості знайти вихід із ситуації і спрощує роль навколишнього природного середовища та природних ресурсів у трансформації конфліктів. Екологічну складову слід розглядати як каталізатор процесів встановлення миру та соціально-економічного зростання.

У більш прикладному розумінні, екологічне миробудівництво є поєднанням заходів щодо природокористування та охорони довкілля для попередження, пом'якшення, розв'язання і відновлення його стану, гарантування екологічної безпеки під час конфлікту з метою сприяння соціально-економічному зростанню його сторін-учасниць.

Основними підходами до екологічного миробудівництва у світовій практиці є [18, 19]:

- ініціативи з попередження конфліктів, що безпосередньо стосуються довкілля;
- спроби ініціювання та підтримки діалогу з кооперації конфліктуючих сторін на основі розв'язання транскордонних проблем використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища;
- ініціативи, спрямовані на підтримку миру на засадах сталого розвитку.

Широке коло дослідників [20, 21] зазначає, що в контексті миробудівництва і трансформації конфліктів довкілля має унікальну якість – воно не залежить від кордонів та політичних рішень.

Набутий досвід та дослідження підтверджують, що екологічне миробудівництво потребує залучення на довгостроковій основі місцевих і недержавних організацій для допомоги у відновленні або створенні адміністративних і соціально-економічних засад формування спільнот, здатних подолати поляризацію, спричинену падінням економіки, що, зазвичай, є однією з причин чи наслідком конфлікту. Обмеженнями щодо побудови миру на засадах сталого природокористування та охорони довкілля є комплексність і складність проблем, які лежать в основі конфлікту. Проте в довгостроковій перспективі миробудівництва та трансформації конфлікту завдання охорони

навколишнього природного середовища актуалізується все більше, зокрема, як і платформа для постійної неоголошеної угоди всіх зацікавлених сторін (від локальних до глобальних). Вважаємо, що Україна може та має скористатись досвідом світового співтовариства стосовно трансформації конфліктів, а саме екологічної, особливо в умовах особливого періоду.

Висновки. Особливий період в економіці не слід обмежувати виключно періодом мобілізації, воєнним часом і частково відбудовним періодом після закінчення воєнних дій. У рамках економічних досліджень він повинен сприйматись як період функціонування держави в умовах конфлікту, що супроводжується реформуванням соціально-економічної сфери та активізацією євроінтеграційних процесів, на тлі системної світової кризи, переходу до наступного технологічного укладу.

Аналіз світового досвіду щодо функціонування економік в особливий період та узагальнення теоретичних і практичних напрацювань дають підстави для висновку щодо можливості використання терміна *трансформація конфлікту* як аналогу особливому періоду. Розуміння необхідності врахування та збалансування всіх складових розвитку – соціальної, економічної та екологічної – як умови сталості й гармонійності розвитку створило умови для виникнення екологічного напрямку трансформації конфліктів.

Вважаємо, що підхід до трансформації конфліктів з використанням екологічного співробітництва (екологічного миробудівництва) варто сприймати як новітній підхід, що наразі недостатньо досліджений і тому надмірно ідеалізований та універсалізований. Очевидно, що його застосування та успіх значною мірою залежать від конкретного випадку. Узагальнення є малоімовірним принаймні в найближчому майбутньому, і створення єдиної моделі екологічного миробудівництва як інструмента трансформації конфлікту було б спрощенням. Для подальшого розвитку цього підходу слід зробити його загальним імперативом, загальноповсюдною практикою, що дасть змогу отримати більше інформації та апробувати різні підходи, інструменти й заходи, котрі підлягають аналізу та узагальненню.

На сучасному етапі проблеми впровадження екологічного миробудівництва не вичерпуються виключно теоретико-методологічними прогалинами, але й залежать від конкретних агентів і типу конфлікту, багатьох змінних, що його визначають (зокрема, політичних, економічних, географічних тощо), характеру взаємозв'язків і можливостей для будь-якого діалогу між сторонами конфлікту. Аналіз ситуації в Україні є ілюстрацією цього висновку: передумовами конфлікту за різними дослідженнями можна вважати економічний спад у державі, відсутність вираженої політики щодо українізації та культурної інтеграції різних регіонів, консервування технологічного й економічного розвитку промислових регіонів сходу, посилення економічної (а іноді й політично-соціальної) залежності від Російської Федерації тощо. Водночас наявність інформації щодо означених складових може сприяти перетворенню ідеалізованої теорії екологічного миробудівництва в робочий інструмент трансформації конфліктів. Вважаємо, що в Україні можливо застосувати екологічне миробудівництво для трансформації конфлікту за

підтримки фінансових та консультативних світових і регіональних ініціатив, а узагальнення таких практик сприятиме теоретико-методичному забезпеченню цього процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію»: від 21.10.1993; редакція від 23.06.2016 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3543-12>.
2. Проект Закону України «Про особливий період у паливно-енергетичному комплексі» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=4117%D0%B0&skl=8.
3. Henken T. *Cuba: A Global Studies Handbook* / T. Henken. – ABC-CLIO, 2008. – 438 p.
4. Hugh M. *Conflict Transformation: A Multi-Dimensional Task* / M. Hugh // *Berghof Handbook for Conflict Transformation*. – Berghof, 2004. – P. 4.
5. ICP: About Conflict Transformation & Peacebuilding [Electronic resource] – Available at : <http://www.iicp.ch/node/10>.
6. *Principles of Conflict Transformation* [Electronic resource] // *Trans Conflict*. – Available at : <http://www.transconflict.com/gcct/principles-of-conflict-transformation/>.
7. *Global Coalition for Conflict Transformation* [Electronic resource]. – Available at : <http://www.transconflict.com>.
8. Buchanan S. *Transforming conflict through social and economic development. Practice and policy lessons from Northern Ireland and the Border Counties* [Electronic resource] / S. Buchanan. – Manchester : Manchester University Press, 2014. – Available at : <http://www.manchesteruniversitypress.co.uk/9780719088230/>.
9. INTERREG : *European Territorial Co-operation* [Electronic resource] – Available at : http://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/cooperation/european-territorial/.
10. Galtung J. *Three approaches to peace: peacekeeping, peacemaking and peacebuilding*. In *Peace, War and Defence* / J. Galtung // *Essays in Peace Research*. – 1975. – Vol. 2. – P. 282–304.
11. Waisovb Љ. *Environmental Cooperation and Conflict Transformation* [Electronic resource] / Љ. Waisovb // CEJISS. – Available at : <http://static.cejiss.org/data/uploaded/1437477324297145/Article%2004.pdf>.
12. Collier P. *On the Economic Causes of War* / P. Collier, A. Hoeffler // *Oxford Economic Papers*. – 1998. – № 50 (4) – P. 563–573.
13. R. de Koning. *Resource-Conflict Links in Sierra Leone and the Democratic Republic of the Congo* / R. de Koning // *Insights on Peace and Security*. – 2008. – № 2. – P. 1–18.
14. Collier P. *Greed and Grievance in Civil War* / P. Collier, A. Hoeffler // *Oxford Economic Papers*. – 2007 – № 56(4). – P. 563–595.

15. *Environmental Peacemaking* / Ken Conca and Geoffrey D. Dabelko, (eds.). – Washington, dc: Woodrow Wilson International Center for Scholars, 2002. – 280 p.
16. Dabelko G.D. *From Threat to Opportunity: Exploiting Environmental Pathways to Peace* / G.D. Dabelko // Paper prepared for the Environment, Peace and the Dialogue Among Civilizations and Cultures conference, 09–10 May 2006, Tehran, Iran. – Tehran, 2006. – P.75–79.
17. Lujala P. *Building or Spoiling Peace? Lessons from the Management of High-value Natural Resources* / P. Lujala, P. Le Billon // *High-Value Natural Resources and Peacebuilding* / Ed. P. Lujala, S.A. Rustad. – London : Earthscan, 2012. – P. 572–621.
18. Carius A. *Water, Conflict, and Cooperation* / A. Carius, G.D. Dabelko, A.T. Wolf // *ECSP Report*. – 2004. – Issue 10. – P. 60–66.
19. Conca K. *Frieden schaffen durch Umweltkooperation* / K. Conca, A. Carius, G.D. Dabelko // *Globale Sicherheit neu Denken*. – M̄nster : Worldwatch Institute, 2005. – P. 288–311.
20. Adler E. *Imagined (Security) Communities: Cognitive Regions in International Relations* / E. Adler // *Millennium: Journal of International Studies*. – 1997. – June. – P. 249–277.
21. *Security Communities* / E. Adler, M. Barnett (eds.) – Cambridge, U.K. : Cambridge University Press, 1998. – 423 p.

REFERENCES

1. Zakon Ukrayiny «Pro mobilizatsiyu pidhotovku ta mobilizatsiyu» vid 21.10.1993, redaktsiya vid 23.06.2016 / Verkhovna Rada Ukrayiny. – Ofits. vyd. [Electronic resource]. – Available at : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3543-12>.
2. Proekt Zakonu Ukrayiny «Pro osoblyvyy period u palyvno-enerhetychnomu kompleksi» [Electronic resource]. – Available at : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=4117%D0%B0&skl=8.
3. Henken T. *Cuba: A Global Studies Handbook* / T. Henken. – ABC-CLIO, 2008. – 438 p.
4. Hugh M. *Conflict Transformation: A Multi-Dimensional Task* / M. Hugh // *Berghof Handbook for Conflict Transformation*. – Berghof, 2004. – P. 4.
5. ICP: About Conflict Transformation & Peacebuilding [Electronic resource] – Available at : <http://www.iicp.ch/node/10>.
6. *Principles of Conflict Transformation* // *TransConflict* [Electronic resource] – Available at : <http://www.transconflict.com/gcct/principles-of-conflict-transformation/>.
7. *Global Coalition for Conflict Transformation* [Electronic resource]. – Available at : <http://www.transconflict.com>.
8. Buchanan S. *Transforming conflict through social and economic development. Practice and policy lessons from Northern Ireland and the Border Counties* / Buchanan S. – Manchester : Manchester University Press, 2014 [Electronic resource] – Available at: <http://www.manchesteruniversitypress.co.uk/9780719088230/>.

9. *INTERREG : European Territorial Co-operation [Electronic resource] – Available at : http://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/cooperation/european-territorial/.*

10. Galtung J. *Three approaches to peace: peacekeeping, peacemaking and peacebuilding. In Peace, War and Defence / Galtung J. // Essays in Peace Research. – 1975. – Vol. 2. – P. 282–304.*

11. Waisovǒ Љ. *Environmental Cooperation and ConflictTransformation /Љ. Waisovǒ / CEJISS [Electronic resource] – Available at : <http://static.cejiss.org/data/uploaded/1437477324297145/Article%2004.pdf>.*

12. Collier P. *On the Economic Causes of War / P. Collier, A. Hoeffler // Oxford Economic Papers. – 1998. – № 50 (4) – P. 563–573.*

13. R. de Koning. *Resource-Conflict Links in Sierra Leone and the Democratic Republic of the Congo / R. de Koning // Insights on Peace and Security. – 2008. – № 2. – P. 1–18.*

14. Collier P. *Greed and Grievance in Civil War / P. Collier, A. Hoeffler // Oxford Economic Papers. – 2007 – № 56(4). – P. 563–595.*

15. *Environmental Peacemaking / Ken Conca and Geoffrey D. Dabelko, (eds.). – Washington, dc : Woodrow Wilson International Center for Scholars, 2002. – 280 p.*

16. Dabelko G.D. *From Threat to Opportunity: Exploiting Environmental Pathways to Peace / G.D. Dabelko // Paper prepared for the Environment, Peace and the Dialogue Among Civilizations and Cultures conference, 09–10 May 2006, Tehran, Iran – Tehran, 2006. – P. 75–79.*

17. Lujala P. *Building or Spoiling Peace? Lessons from the Management of High-value Natural Resources / P. Lujala, P. Le Billon // High-Value Natural Resources and Peacebuilding / Ed. P. Lujala, S.A. Rustad. – London : Earthscan, 2012. – P. 572–621.*

18. Carius A. *Water, Conflict, and Cooperation / A. Carius, G.D. Dabelko, A.T. Wolf // ECSP Report. – 2004. – Issue 10. – P. 60–66.*

19. Conca K. *Frieden schaffen durch Umweltkooperation / K. Conca, A. Carius, G.D. Dabelko // Globale Sicherheit neu Denken. – Mǔnster : Worldwatch Institute, 2005. – P. 288–311.*

20. Adler E. *Imagined (Security) Communities: Cognitive Regions in International Relations / E. Adler // Millennium: Journal of International Studies. – 1997. – June. – P. 249–277.*

21. *Security Communities / Adler E. Barnett M. (eds.) – Cambridge, U.K. : Cambridge University Press, 1998. – 423 p.*